

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@bua.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Waarheid, eerherstel en gerechtigheid – Een onderbelichte fase in het proces van traumaheling

**Waarheid, eerherstel en gerechtigheid
– Een onderbelichte fase in het proces
van traumaheling**

Judith L. Herman (2024). Uitgeverij Mens!.
285 pp., € 27,50
ISBN 9789463160919

Beatrijs Lens-van den Berg

Judith L. Herman, psychiater en hoogle-
raar Psychiatrie aan de Harvard Medical
School en medeoprichter van het Victims
of Violence-programma, is een pionier op
het gebied van psychotrauma. Zij heeft
haar hele loopbaan gewijd aan het begrip-
pen van de oorzaken en het behandelen
van de gevolgen van politiek en particulier
(seksueel) geweld, onderdrukking en mis-
handeling.

Ruim dertig jaar geleden kwam haar
eerste boek *Trauma en herstel* (Herman,
1992/2016) uit, nog altijd een klassieker. De
kern van dit boek is dat trauma's alleen
kunnen worden begrepen vanuit hun
sociale, maatschappelijke en politieke
context. Herstel hiervan is in wezen een
relationeel proces, dat niet zonder erken-
ning en sociale rechtvaardigheid kan. Zij
beschrijft drie fasen van herstel: het cre-
eren van veiligheid, de fase van rouw en
betekenisverlening en ten slotte het zich
opnieuw richten op het heden, de toe-
komst en het herstel van verbondenheid.

In haar nieuwe boek voegt zij een vierde
fase toe: de fase van gerechtigheid. Om de
dynamiek van gerechtigheid te doorgron-
den integreert Herman kennis uit de filoso-
fie, sociale wetenschappen, rechten,
geschiedenis en psychologie. Ze hield tal
van interviews met professionals die met
slachtoffers werken, zoals advocaten, rech-
ters en hulpverleners. De kern van haar
boek wordt echter gevormd door de getui-
genissen van slachtoffers zelf, slachtoffers

die in hun kindertijd seksueel misbruikt
werden: zesentwintig vrouwen en vier
mannen met verschillende achtergronden.
Met hen hield ze ongestructureerde diepte-
interviews, met de focus op de vraag hoe
het geweld – enigszins – goed gemaakt zou
kunnen worden. Haar betoog is in drie
delen opgebouwd.

Ze begint met 'Macht' en legt uit hoe
seksueel geweld samenhangt met politieke
onderdrukking en wordt aangedreven
door steeds dezelfde mechanismen van
macht en controle. Zij noemt dit de regels
van tirannie. De wil van het slachtoffer
wordt gebroken en de onderdrukker iso-
leert het slachtoffer. Tirannie gedijt bij
schaamte van de slachtoffers, die gedwon-
gen worden hun eigen morele waarden te
schenden. Dit is traumatiserend. Tirannie
kan alleen bestaan in een dynamiek waar-
bij de gemeenschap passief wegstijgt of
actief medeplichtig is. Een individueel
trauma is daarom altijd verweven met
structuren die vormen van misbruik faci-
literen. Het patriarchaat is de meest wijdver-
breide en hardnekkige vorm van tirannie,
aldus Herman, en houdt bovendien de
sociale opvatting in stand dat het slacht-
offer 'erom gevraagd heeft'.

Hieruit volgt dat herstel alleen kan
plaatsvinden als dader én gemeenschap
verantwoordelijkheid nemen voor wat er
gebeurd is. Zo kunnen slachtoffers gaan
beseffen dat ze niet alleen zijn, dat ze zich
nergens voor hoeven te schamen en dat
hun lot geen privé-ongeluk is.

Herman vervolgt met een scherpe ana-
lyse van de inrichting van het Amerikaanse
rechtssysteem, dat ook voor de Neder-
landse context relevant is. Beide rechtssys-
temen zijn primair gericht op vergelding:
het straffen van de dader. De huidige
rechtsgang is voor veel slachtoffers her-
traumatiserend omdat het grondbeginsel
van 'onschuld tot schuld bewezen is' auto-

matisch leidt tot het vermoeden dat degene die beschuldigt, liegt. Slachtoffers hebben daardoor het gevoel dat zijzelf terechtstaan. Bovendien wordt het recht op zelfbeschikking hun voor een tweede maal afgenomen door de procedures van de rechtbank, die zijn ingericht om de dader een eerlijk proces te bieden.

In deel 2 met de titel 'Gerechtigheid' gaat Herman dieper in op 'stemmen die ons leiden naar een betere visie op gerechtigheid' (p. 83). Ze vraagt slachtoffers zich voor te stellen hoe gerechtigheid eruit zou kunnen zien als zij die helemaal zelf mochten bepalen. Het beeld bestaat dat slachtoffers rancuneus zouden zijn en de daders zwaar willen straffen. Veel slachtoffers staan echter zeer ambivalent ten opzichte van bestraffing, omdat die niets wezenlijks bijdraagt aan het herstel van het leed dat hun werd aangedaan. Herman vraagt zich af hoe radicaal de veranderingen van ons rechtssysteem moeten zijn om het welzijn van slachtoffers centraal te stellen, in plaats van de bestraffing van de dader.

Gerechtigheid begint met solidariteit vanuit de gemeenschap, door te luisteren naar slachtoffers, zodat de waarheid aan het licht komt. Daarnaast moeten daders volledige verantwoordelijkheid nemen voor het leed dat zij veroorzaakt hebben, niets bagatelliseren en oprecht berouw voelen. Dit blijkt maar zeer zelden echt mogelijk. Het onderzoek van Herman toont aan dat voor veel slachtoffers de volledige erkenning door de omstanders even zwaar weegt in het herstelproces. De last van de schaamte en de isolatie moet van de schouders van de slachtoffers gehaald worden en neergelegd bij daders en omstanders. Pas dan kan het slachtoffer herverbinden; een voorwaarde voor (moreel) herstel.

Herman komt als alternatief voor het huidige rechtssysteem uit bij herstelrecht,

bekend van de verzoeningscommissies in Zuid-Afrika. In plaats van de dader buiten te sluiten, biedt herstelrecht een potentiële weg terug naar de gemeenschap, door de dader te leren volledige verantwoordelijkheid te nemen voor diens daden. In 'Helen', het derde deel van haar boek, onderzoekt ze de mogelijkheden daartoe.

Herman vraagt zich af: 'Wat zijn mogelijkheden voor "helende gerechtigheid"? (p. 162). Van belang is dat de gemeenschap actieve stappen zet om de systemen te veranderen die ervoor hebben gezorgd dat geweld en uitbuiting konden floreren. Gerechtigheid begint met genoegdoening voor slachtoffers. Rehabilitatie lijkt voor slachtoffers vaak een betere vorm van gerechtigheid dan straf, waarbij het leed dat berokkend is door de dader wordt hersteld door middel van een persoonlijke ontmoeting met het slachtoffer, waarvan de gemeenschap getuige is. Dit vraagt om langdurige en intensieve begeleiding van zowel dader als slachtoffer. Hoewel er nog vele kanttekeningen zijn, lijkt op basis van bestaand onderzoek dat herstelrecht een meer veerkrachtversterkende en erkennende route is dan het traditionele recht. Veel van de slachtoffers met wie Herman sprak, benadrukten hoe belangrijk het voor hen was om de menselijkheid van hun misbruikers te kunnen zien; zolang zij het gevoel hadden dat deze mannen monsters waren, bleven ze vrezen.

Herman schuwt er niet voor om de ingewikkelde vraag te stellen hoe er een einde gemaakt kan worden aan misbruik, met respect voor de slachtoffers en de daders. Ze daagt de lezer uit nieuwe structuren te creëren waarin iedereen gerespecteerd wordt. Een actueel thema in het wereldwijde politieke klimaat waarover Herman recentelijk sprak in de *NRC*: 'Na vijftig jaar in dit werk weet ik dat het gewone mensen zijn die zorgen dat syste-

Waarheid, eerherstel en gerechtigheid – Een onderbelichte fase in het proces van traumaheling

men veranderen [...] Spreek je uit, zoek medestanders, zet een actiegroep op en ga niet bij de pakken neerzitten. Je zult er niet alle problemen mee oplossen, maar je kunt wel systemen veranderen' (Don, 2025). Daarmee biedt zij een hoopvol perspectief.

Ten slotte. In 2016 sprak Herman haar bezorgdheid uit over een vernauwd perspectief op trauma bij de ontwikkeling van evidencebased behandelingen, omdat hier sterk de focus ligt op symptoomvermindering (Herman, 2016). Ik ben het daarmee eens.

Een sterke kant van haar boek is dat Herman stevast vanuit verschillende gezichtspunten naar antwoorden zoekt. Soms leidt dat echter tot herhalingen, ten koste van de leesbaarheid. Zij schreef een actueel boek dat brede en diepgaande inzichten biedt in trauma. Het leest als een krachtig pleidooi om trauma en de heling daarvan altijd te blijven zien in hun context. Dat leidt niet tot eenvoudige oplossingen of eenduidige adviezen, maar doet wel

recht aan de complexiteit van trauma. Opnieuw schreef Herman een belangrijk standaardwerk dat systeemtherapeuten zal aanspreken, en dat hopelijk zijn weg vindt naar iedereen die werkt met getraumatiseerde mensen.

Beatrijs Lens-van den Berg is gz-psycholoog in opleiding tot specialist en systeemtherapeut. E-mail: b.lens-vandenberg@parnassiagroep.nl

Referentie

- Don, C. (2025, 4 juli). Traumapsychiater Judith Herman: 'Misbruikers, mensenhandelaren en autoritaire dictators houden zich allemaal aan eenzelfde soort draaiboek'. NRC. www.nrc.nl/nieuws/2025/07/04/traumapsychiater-judith-herman-moed-is-besmettelijk-net-als-schaamte-en-angst-a4899091
- Herman, J.L. (2016). *Trauma en herstel* (16de druk). Wereldbibliotheek. (Oorspronkelijk werk verschenen 1992)

<https://doi.org/10.5553/ST/092436312025037004010>

Mag ik bij jou? – Omgaan met trauma

Elisa van Ee (2024). Prometheus. 208 pp., € 20,99
ISBN 9789044655384

Marijke Roosens

De auteur van dit boek, Elisa van Ee, is bijzonder hoogleraar Psychotraumatologie in Ontwikkelingsperspectief aan de Radboud Universiteit en klinisch psycholoog, psychotraumatheapeut en systeemtherapeut bij het Psychotraumacentrum Zuid Nederland.

In het boek *Mag ik bij jou?* richt ze zich tot zowel hulpverleners als mensen met traumatische ervaringen en hun naasten.

Ze combineert op toegankelijke wijze theoretische inzichten met casusmateriaal, wat het boek zeer leesbaar maakt. Het boek bestaat uit negen hoofdstukken, elk afgesloten met verwerkingsopdrachten, die zeker mee te nemen zijn in een systeemtherapeutisch kader.

Trauma ontstaat volgens Van Ee wanneer een ingrijpende ervaring een psychische wonde veroorzaakt die niet vanzelf geneest. Sociale steun is een beschermende factor tegen posttraumatische klachten, verbondenheid tussen mensen biedt bescherming en herstel. Maar precies die verbondenheid komt vaak onder druk te staan na trauma. Het boek beschrijft die kwetsbare dynamiek vanuit een systemisch gezichtspunt. Van Ee benadrukt dat